Juni 2016

Aktstycket

Medlemsblad från ArkivCentrum Örebro län

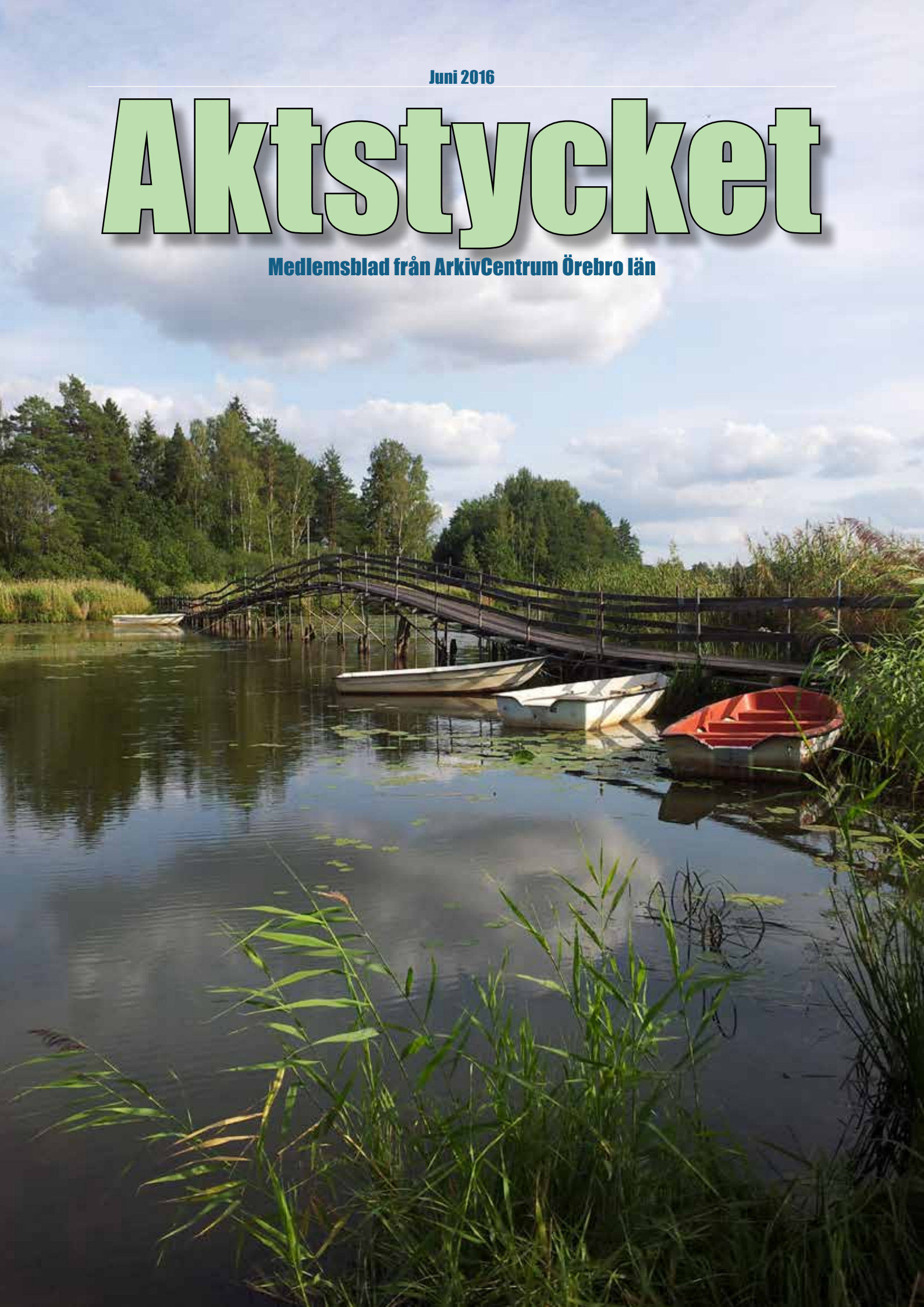

Omslaget

Bilden på framsidan föreställer Kyrkspången över sjön Lången strax norr om Örebro. Spången hade fordom fungerat som en förbindelselänk för de som bodde i Nävesta på västra sidan om sjön när de skulle ta sig till Axbergs kyrka på den östra sidan. Men någon gång på 1950-talet rasade spången och endast några rester av den gamla spången stack upp ur sjön som en påminnelse om forna dagar.

I början på 1990-talet började Axberg-Hovsta hembygdsförening och några av de boende i närområdet att jobba för att man skulle återuppbygga den gamla spången. Så den 28 juni 1993 kunde man med bandklippning och festligheter inviga den nya ”Spången över Lången”.

Omslagsfoto: Andreas Jeppsson

Trevlig sommarläsning!

Nu är sommarnumret av Aktstycket här med lite trevlig sommarläsning. Vi har en ganska blandad kompott i detta nummer. Först ut är historien om Hellmut Röhnisch, den förste svenska mästaren i gymnastik. Men han hade även många andra strängar på sin lyra.

Vi berättar även om syrianernas historia i Örebro och Sverige. Hanna Altunkaynak som själv varit med och byggt upp mycket av den kulturella verksamhet syrianerna bedriver i Örebro har hjälpt till att skriva artikeln. Han har även försett oss med mycket material och fakta kring syrianernas historia.

Gustaf Hallqvist har försett oss med en hel del intressant material kring skokoncernen A P Hallqvist. Han är femte generationen Hallqvist som driver företaget. Vi har tillsammans med honom tittat på en del skofabriksbyggnader som ritades av arkitekten Vilhelm Renhult och även stod bakom några av de byggnader som A P Hallqvist huserade i.

Ett litet bildcollage kring den depåflytt som ArkivCentrum tillsammans med Arkiv Västmanland just nu är uppe i bjuds det även på.

Glass är ju något som hör sommaren till. ArkivCentrums Carl Magnus Lindgren bjuder på lite glasshistoria från Örebro-ortens mejeriförening. Året efter att den nya mejeribyggnaden på norr i Örebro byggdes 1954 började man även lansera märket Cupglass.

En trevlig sommar önskar vi på ArkivCentrum

ArkivCentrum Örebro län

Nikolaigatan 3
702 10 ÖREBRO
Tfn 019-611 29 00
E-post: info@arkivcentrum.se
www.arkivcentrum.se

Öppet måndag-fredag kl 8.30-17.00 samt sista lördagen i månaden (sept-maj) kl 10.00-14.00.
Kvällsöppet tisdagar kl 17.00-20.00 (sept-maj)

Aktstycket Redaktör och ansvarig utgivare Andreas Jeppsson

ISSN 2001-2551

Tryckeri: Q grafiska

Gör en tidsresa tillsammans!

På mormors och farfars tid var saker och ting annorlunda. Men vissa saker var faktiskt nästan precis som nu. Visst är det spännande!

Kom till ArkivCentrum och titta i vår arkivkoffert tillsammans. Här kan ni mötas över generationerna och tillsammans lösa kluriga uppgifter till arkivhandlingarna i kofferten. Kanske kan mormor eller farfar berätta mer om hur det egentligen var förr i tiden. Kanske har mormors farfar eller farfars mormor också berättat det för dem en gång i tiden?

FOTO: SARA GUSTAFSSON

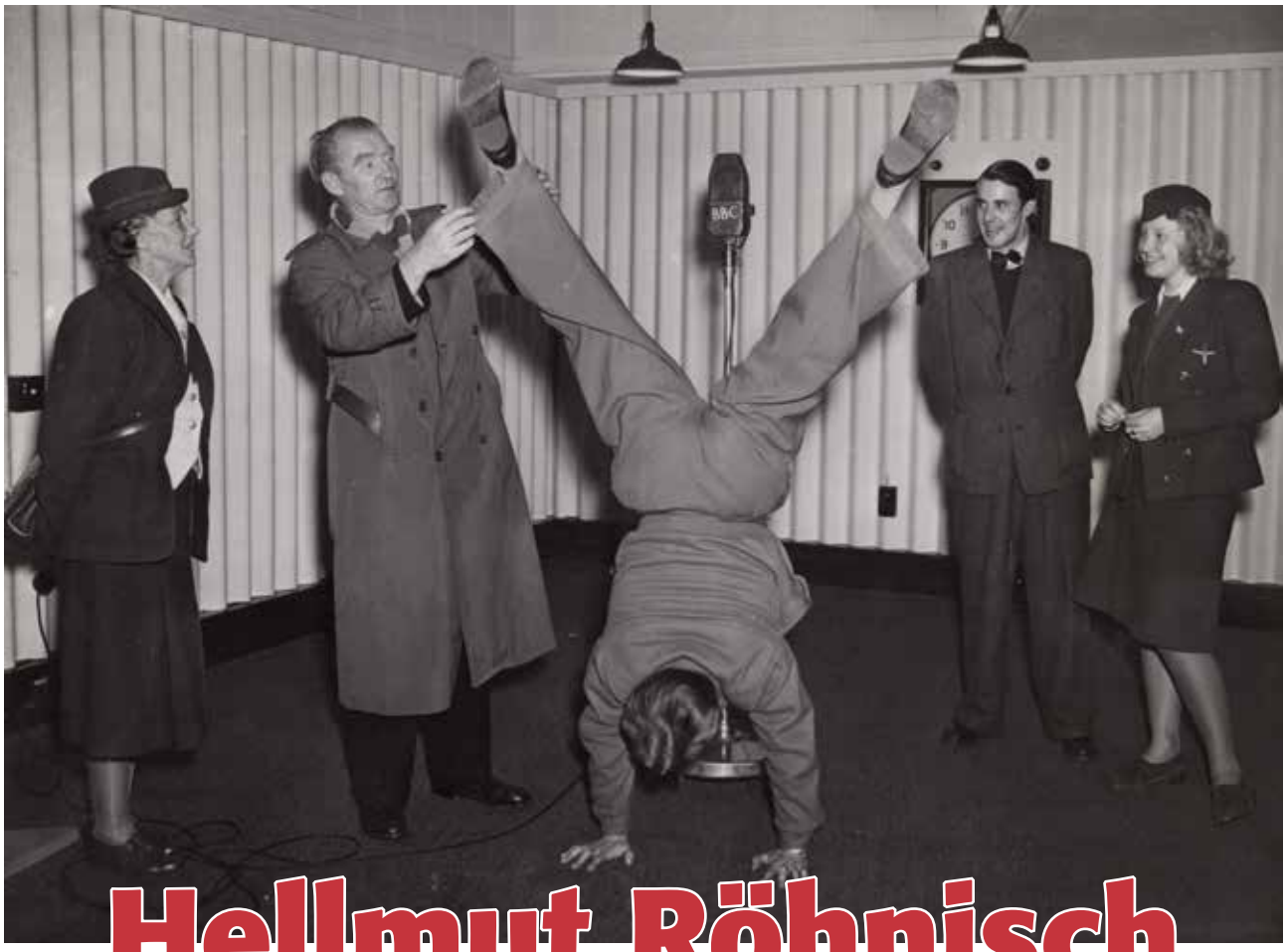

FOTO UR HELLMUT RÖHNISCH PERSONARKIV

Hellmut Röhnisch – en svensk mästare

Hellmut Röhnisch flydde från Tyskland undan nazisterna och hamnade i Örebro. Han blev Sveriges förste mästare i gymnastik och var aktiv gymnast på elitnivå i över 20 år.

Hellmut Röhnisch föddes 1914 i den tyska staden Zeitz, strax söder om Leipzig, där fadern var elitgymnast och gymnastikledare för Arbetarnas frivilliga gymnastikförbund. Röhnisch kvalificerade sig 1932 som 17-åring till det tyska A-laget i gymnastik. Men vid Hitlers maktövertagande tog den tyska gymnastikkarriären plötsligt slut.

Röhnisch som varit aktiv motståndare till nazismen hotades att bli arresterad och var tvungen att fly landet. Tillsammans med två kamrater gav de sig av, större delen till fots, först till Polen och sen vidare genom Litauen, Lettland och Estland och upp genom Finland tills de nådde den svenska gränsen uppe vid Haparanda.

Utnyttjade Ido-kontakter

Röhnisch far hade varit ordförande i det tyska Ido-förbundet. Ett konstgjort språk vars anhängare propagerade för att detta skulle bli ett världsspråk som skulle talas av alla människor världen över. Genom sitt ordförandeskap hade fadern många kontakter runt om i Europa och dessa kunde Röhnisch utnyttja till att få lite mat och husrum på flera ställen på sin flykt genom de norra delarna av Europa.

Efter en kortare vistelse i Haparanda flyttade Röhnisch till Stockholm där han livnärde sig på att ge kurser i Ido. Han gav sig dock snart iväg till England men vistelsen där blev också kort och han återvände till Sverige och Örebro. I Örebro fanns den på den tiden välkände doktor N A Nilsson som också han var en Ido-anhängare. Röhnisch var under några år redaktör för Nilssons tidning Centerbladet.

Börjar i AGF

Av en slump fick Röhnisch år 1935 kontakt med Arbetarnas Gymnastikförening (AGF) i Örebro och deras legendariske ledare Erik

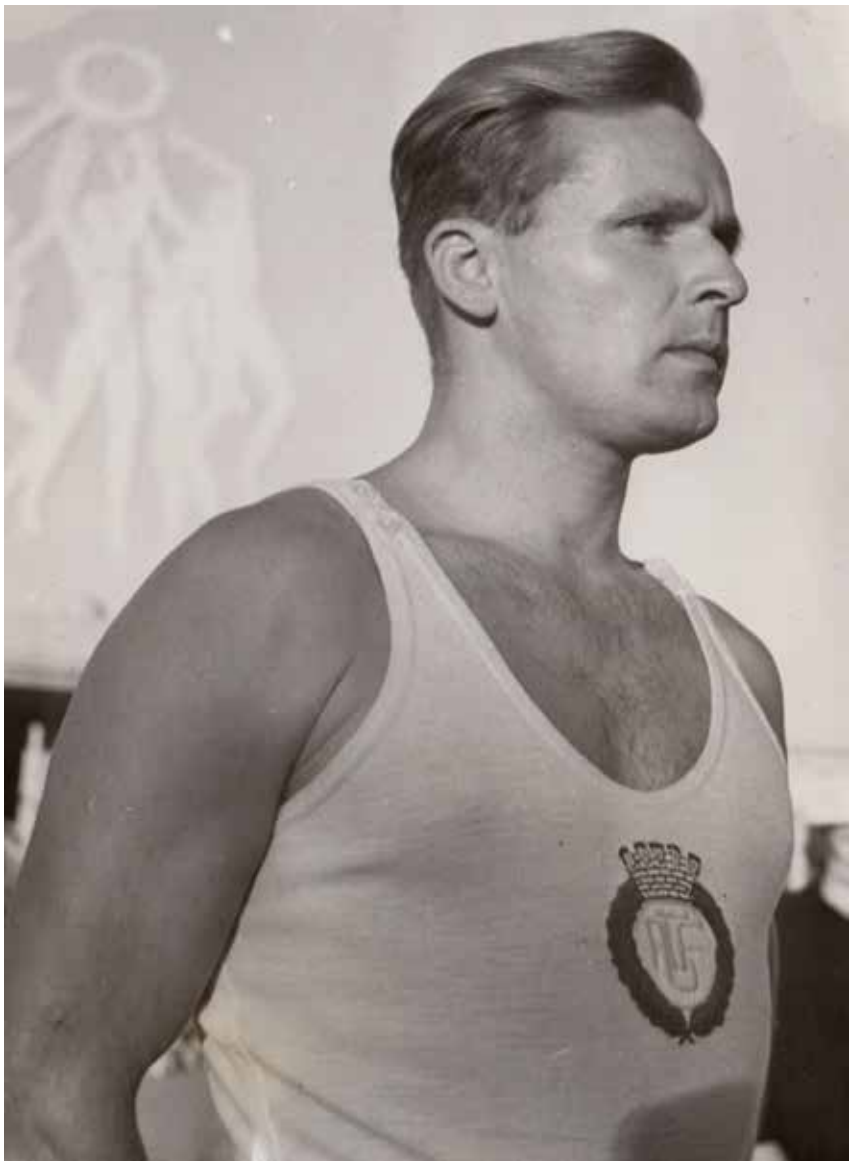

FOTO UR HELLMUT RÖHNISCH PERSONARKIV

Hellmut Röhnisch utanför idrottshuset i Örebro iförd AGF:s dräkt.

Lindén. Hans gymnastikkarriär tog fart på nytt då han snart blev en permanent medlem i deras framgångsrika uppvisningstrupp. Tillsammans med AGF turnerade han runt i hela Sverige och även i både Europa och USA. Röhnisch var med och turnerade med truppen från 1935–1958. Under den tiden hann han med inte mindre än 693 uppvisningar.

Svensk mästare

Svensk gymnastik handlade till en början mest om uppvisningar, men AGF som låg i framkant på den tiden och hade redan i slutet av 1930-talet infört tävlingsgymnastik på programmet. Så när de första svenska mästerskapen i gymnastik hölls i Stockholm 1945 fanns det gott om örebroare representerade. Efter den inledande kvalificeringsomgången så skulle tio av de startande 22 deltagarna göra upp om medaljerna, sju av dessa tio kom från Örebro.

Det var dock ovisst in i det sista om Röhnisch skulle få delta i tävlingarna då han inte var svensk medborgare, men dagen före tävlingarna startade fick han sitt svenska medborgarskap. Röhnisch tackade på bästa sätt genom att bli den förste svenska mästaren i gymnastik genom att slå favoriten och klubbkamraten Lill-Arne Karlsson med minsta möjliga marginal. I en intervju senare samma år säger han att den fortsatta karriären är något begränsad av hans ålder då han redan hunnit fylla 31, men tävlingsidrottandet för Röhnisch del skulle fortsätta i nästan tio år till. Dessutom var han aktiv som simhoppare och var vid några tillfällen med i landslaget och vid SM-tävlingarna 1945 kom han på tredje plats.

Inga fritidsproblem

Några sysselsättningsproblem verkar han inte ha haft, i intervjun berättar han också om vad han gjorde vid sidan om tävlandet. ”På sommarmorgnarna spelar jag tennis och simmar, på vintern åker jag skidor och skridskor. Som ren hobby fotograferar jag och framkallar och kopierar för eget behov, samlar alla tidningsurklipp och fotos från den gymnastiska utvecklingen i Sverige, bedriver språk- och grammatikstudier och är lärare vid ABF i diverse språkcirklar, samt leder en grupp motionsgymnaster på morgnarna. Det som är kvar av fritiden går åt till att propagera och redigera tidningen för Svenska Idoförbundet. Som medlem i Svenska Frisksportförbundet och IOGT är jag ofta ute på föredrag och filmförevisningar för resp. föreningar.”

Tolk vid OS

Gymnastiken låg honom varmt om hjärtat. Även efter hans aktiva karriär så handlade det mesta om gymnastik. Röhnisch fortsatte i AGF med olika administrativa sysslor och mellan åren 1975–1981 var han dess ordförande. Under några år var han dessutom ledare för den manliga truppen.

Röhnisch var även ett språkligt geni, han talade tolv språk. Vid Olympiska spelen i Helsingfors 1952 var han, förutom reserv i den

aktiva truppen, Internationella Gymnastikförbundets officielle tolk. Detta var ett uppdrag som han skulle fortsätta med på samtliga OS ända fram till spelen i Seoul 1988. Han fungerade även som domare och instruktör på åtskilliga internationella tävlingar världen över.

Nyfiken och företagsam

Röhnisch var nyfiken på nya saker och väldigt företagsam. I mitten på 1950-talet åkte han på en gymnastikkonferens i Köpenhamn där de bland annat förevisade trampoliner. Detta gjorde stort intryck på honom så han bestämde sig för att starta import. Så den första trampolinen i Sverige fanns hos AGF i Örebro. I hans efterlämnade material finns det en hel del super-8 filmer från olika tävlingar i Trampolin, han besökte runt om i världen.

Redskap och sockiplast

Röhnisch hade redan 1945 startat en firma som specialiserat sig på att tillverka och sälja gymnastikartiklar, *Röhnisch Gymnastikredskap*. Firman lever än idag men har sedan ett antal år tillbaka specialiserat sig på tillverkning och försäljning av golf- och träningskläder för tjejer med varumärket *Röhnisch*.

Idén till satsningen på träningskläder började kanske redan 1964 då Röhnisch tillsammans med en bekant startade *Plastsocksbolaget – Rihed & Röhnisch* som tillverkade och sålde det som senare gick under namnet sockiplast.

Till Röhnisch minne

Röhnisch var även ordförande i Svenska Ido-förbundet ända fram till dess upplösning 1996, samma år som Hellmut Röhnisch dog. Man bildade då istället *Ido-stiftelsen för språkforskning till Hellmut Röhnisch minne,* som årligen delar ut pengar till olika typer av språkforskning.

Andreas Jeppsson

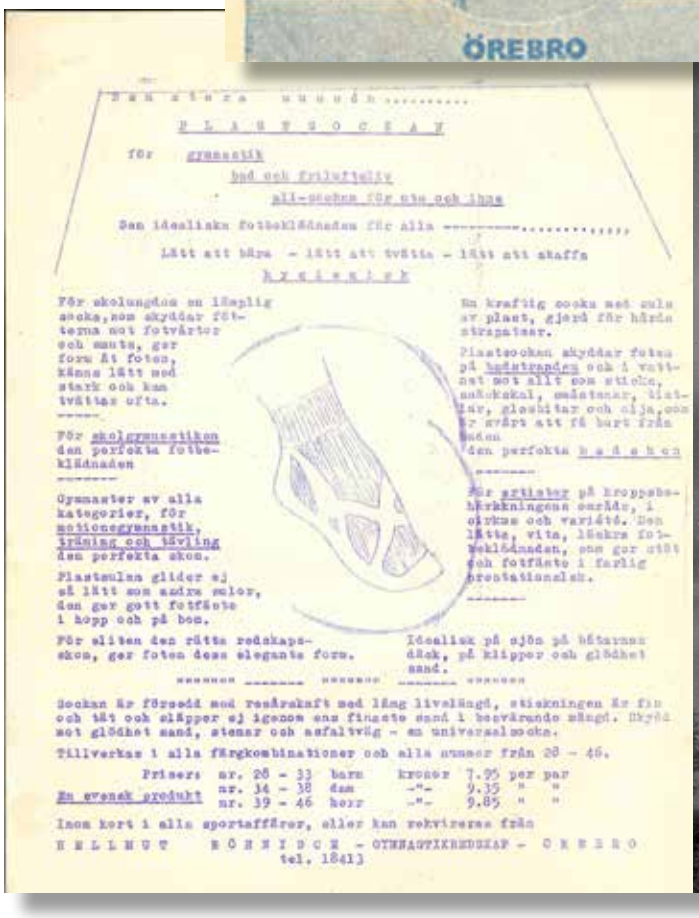
PLASTSOCKAR

för gymnastik

bad och friluftsliv

Lätt att bära – lätt att tvätta – lätt att skaffa

Hygienisk

För skolgymnastiken den perfekta fotbeklädnaden

Gymnaster av alla kategorier, för motionsgymnastik, träning och tävling den perfekta skon.

För elliten den rätta redskapsskon, ger foten dess eleganta form.

Sockan är försedd med resårskaft med lång livslängd, stickningen är fin och tät och släpper ej igenom ens finaste sand i besvärande mängd. Skydd mot glödhet sand, stenar och asfaltvärme - en universalsocka.

Tillverkas i alla färgkombinationer och alla nummer från 28 – 46.

Priser: nr. 28 – 33 barn kronor 7.95 per par
nr. 34 – 38 dam -"- 9.35 " "
nr. 39 – 46 herr -"- 9.85 " "

En svensk produkt

Inom kort i alla sportaffärer, eller kan rekvireras från

HELLMUT RÖHNISCH - GYMNASTIKREDSKAP - ÖREBRO
tel. 18413

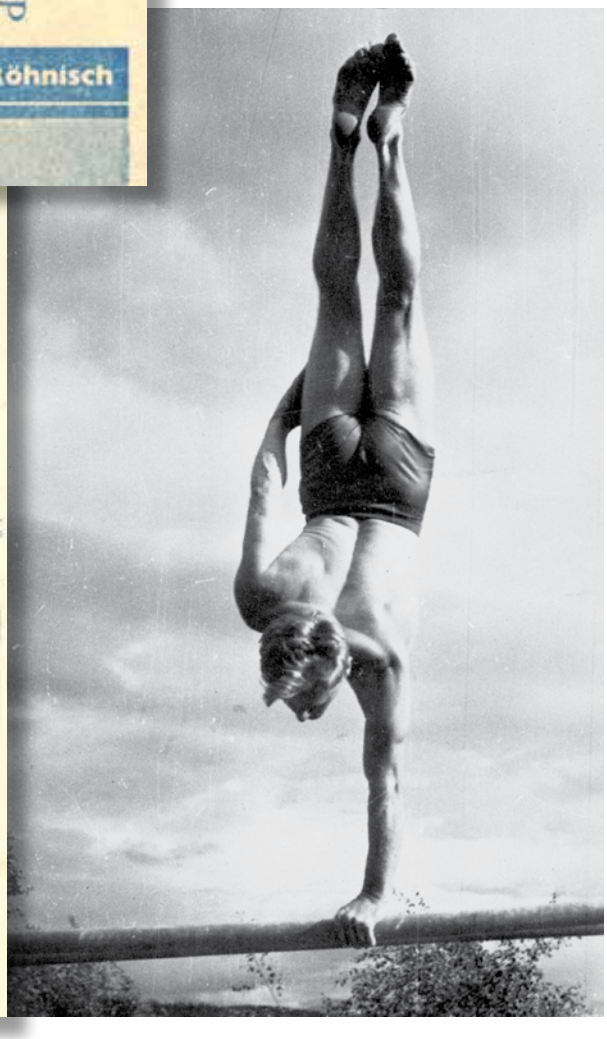

FOTO: GÖSTA KLINGBERG. ÖREBRO LÄNS MUSEUM

Nedan: Hellmut Röhnisch i en klassisk enhandsstående posé. Till vänster: Exempel på Röhnisch företagsamhet med logotyp för Röhnisch Gymnastikredskap och reklam för lansering av sockiplast.

SYRIANERNA 40 ÅR I ÖREBRO

FOTO: MATS HOLMSTRAND

Det är i år 40 år sedan de första syrianska familjerna bosatte sig i Örebro. En folkgrupp som sedan dess växt in i staden och numera är en naturlig del av Örebros historia.

Den första svenska kontakten med syrianerna skedde 1966. Från FN och Kyrkornas världsråd hade det kommit en förfrågan om flyktinghjälp som ledde till att en svensk delegation åkte ner till Libanon för att ta ut en flyktinggrupp på 200 personer. Syrianerna, eller assyrierna som man kallade dem, var flyktingar eller barn till flyktingar som flytt till Libanon efter folkmordet i Turkiet 1915.

Utanför samhället

Situationen för syrianerna var svår då de vare sig kunde få medborgarskap eller arbetstillstånd. Detta ledde till att folkgruppen ofta levde utanför samhället i primitiva bostäder och hade svårt att försörja sig och det fanns ingen möjlighet till skolgång för barnen. Delegationen intervjuade cirka 350 personer och i mars 1967 anlände den första gruppen flyktingar till Sverige, en dryg månad senare kom ytterligare en grupp.

Allt som allt 202 personer kom att bli inkvarterade i en flyktingförläggning i Alvesta. Detta var den största homogena grupp flyktingar som dittills kommit till Sverige från ett utomeuropeiskt land.

Svensk okunskap

I Sverige hade man en ganska vag uppfattning om vilka syrianerna var. Att de talade olika språk och att de kunde tillhöra olika kyrkor var man i stort sett omedveten om. Den enda information man fått från Världskyrkorådet var att de var kristna och att de var ”Assyrians” varför de inledningsvis fick benämningen assyrier.

Namnfrågan, syrianer eller assyrier, har under många år varit en källa till konflikt inom gruppen och bildat olika falanger. (I Örebro benämner majoriteten sig syrianer varför vi valt att använda den benämningen i den här artikeln.)

Ut i samhället

Efter tiden på flyktingförläggningen i Alvesta placerades syrianerna ut på ett femtontal olika platser i Sverige. Endast tre familjer hamnade då i Södertälje, men efter några år hade flertalet av de utflyttade familjerna sökt sig till Södertälje. Man bildade en förening och startade en syrisk-ortodox församling. Detta gjorde att den följande spontaninvandringen av syrianer också sökte sig till Södertälje.

År 1976 skärptes visumkraven för syrianerna. Detta fick till följd att tusentals syrianer som redan kommit till Sverige men ännu inte fått uppehållstillstånd riskerade att utvisas.

Ökad flyktingström

Vid mitten av 1970-talet ökade flyktingströmmen av syrianer till Sverige. Flera faktorer samverkade till detta. Krig i Libanon gjorde att syrianerna där hamnade i ett än mer utsatt läge. Kriget på Cypern mellan Turkiet och Grekcyprioterna gjorde att de nationalistiska stämningarna i Turkiet ökade. Syrianerna, som kristen folkgrupp, fick sin släng av sleven på grund av konflikten. Till råga på allt införde Västtyskland invandringsstopp 1973, dit många syrianer tidigare flytt, dessutom förnyades inte arbetstillstånden för dem som redan befann sig där. Allt detta gjorde att Sverige, som fortfarande tog emot de syrianska flyktingarna, blev det naturliga valet för många syrianer.

Ohållbart i Södertälje

När syrianerna anlänt till Sverige sökte sig de flesta till Södertälje. Den stora ökningen innebar en hård belastning för socialförvaltningen, invandrarbyrån och skol- och polisväsendet. Polisen, som hade hand om asylärenden fick fullt upp och från skolan rapporterades det att man inte hade resurser att ta hand om alla nyanlända.

Kommunen fick statsanslag för att på bästa sätt kunna ta hand om syrianerna. Man inrättade bland annat en särskild arbetsförmedling i stadsdelen Ronna där många slagit sig ner. Situationen i Södertälje blev snart ohållbar då man inte var förberedd på den stora invandringen.

Utflyttning

Lösningen blev att försöka flytta ut syrianer till andra kommuner. En önskan som även fanns hos en del av syrianerna själva, men problemet var att man inte ville flytta familjevis utan att man ville flytta flera familjer till samma plats. Problemet blev då att kunna hitta arbete till flera samtidigt. År 1976 anordnade Arbetsförmedlingen i Ronna, tillsammans med länsarbetsnämnderna, besöksresor till olika kommuner i landet för syrianer som funderade på att flytta. Personer från arbetsförmedlingen och socialstyrelsen var med på dessa resor och syftet var att introducera syrianerna i de nya kommunerna.

Till Örebro

År 1976 flyttade de första tre syrianska familjerna till Örebro. När de väl kommit hit så följdes de av flera. Örebro pappersbruk och APK var några av de arbetsplatser där det ordnades jobb för syrianerna. Inflyttningen tog fart och redan året efter hade man bildat en syrisk-ortodox församling, en syriansk förening och ett syrianskt fotbollslag, det första syrianska fotbollslaget i Sverige för övrigt.

Vid två tillfällen under 1976 så skärptes visumkraven för syrianerna. Detta fick till följd att tusentals syrianer som redan kommit till Sverige men ännu inte fått uppehållstillstånd riskerade att utvisas. Till slut så beslutades det att de syrianer som redan befann sig i Sverige skulle få stanna men att det skulle bli hårdare krav för dem som fortsättningsvis kom till Sverige.

Facket tar strid

På Örebro pappersbruk tog facket strid för familjen Dogan som kommit hit från Turkiet. De tre bröderna Lahdo, Yusuf och Jakop hade fått uppehållstillstånd och jobbade på pappersbruket. Deras föräldrar och yngre syskon som kommit till Sverige senare hade inte uppehållstillstånd och riskerade nu att bli utvisade till följd av de hårdare visumkraven. Torgny Larsson, ordförande för Pappers avd 52, menade att facket inte bara skulle förhandla om arbetstider och löner utan även hade ett socialt ansvar för sina medlemmar. I tidningarna kunde man under slutet av 1970-talet följa fallet Dogan och många andra fall där familjer eller delar av familjer riskerade att utvisas.

Facket kräver:
– Låt familjen Dogan få stanna i Sverige!

En egen kyrka

Församlingen som bildades 1977 hade till en början ingen egen gudstjänstlokal. Man fick då bevista gudstjänster i de svenska kyrkorna. År 1981 fick man tillgång till den gamla krematoriebyggnaden på Norra kyrkogården i Örebro. Nu fick man möjlighet att ha egna gudstjänster med sina egna ritualer.

Församlingen växte snabbt på 1980-talet och snart var krematoriebyggnaden för liten. Med ideella krafter och eget kapital började man bygga en ny kyrka i Varberga där många av syrianerna bodde.

Första spadtaget till kyrkan togs i februari 1989. Ärkebiskop Abdulahad Shabo närvarade och lade traditionsenligt den första grundstenen. I april 1990 stod Mariakyrkan klar och den första gudstjänsten hölls den 8 april samma år.

Ganska snart behövde man bygga ut kyrkan ytterligare och 1996 var den nya tillbyggnaden klar och man kunde nyinviga kyrkan. Samma år splittrades församlingen i två delar varav den ena nu håller till i Mariakyrkan i Varberga och den andra hyr in sig i Sörbykyrkans lokaler för att hålla sina gudstjänster.

En del av samhället

Allt fler syrianer sökte sig till Örebro och etablerade sig som en del av samhället. Under flera år var många av dem representerade i restaurangbranschen. Var och varannan restaurang i Örebro drevs av en syrian, allt från enklare pizzerior till nattklubbar. Än idag är de flitigt representerade i restaurang- och kafébranschen.

Mer och mer har de etablerat sig i alla delar av samhället och finns

Fotografen Mats Holmstrands bilder på Mariakyrkan i Varberga när den byggdes.

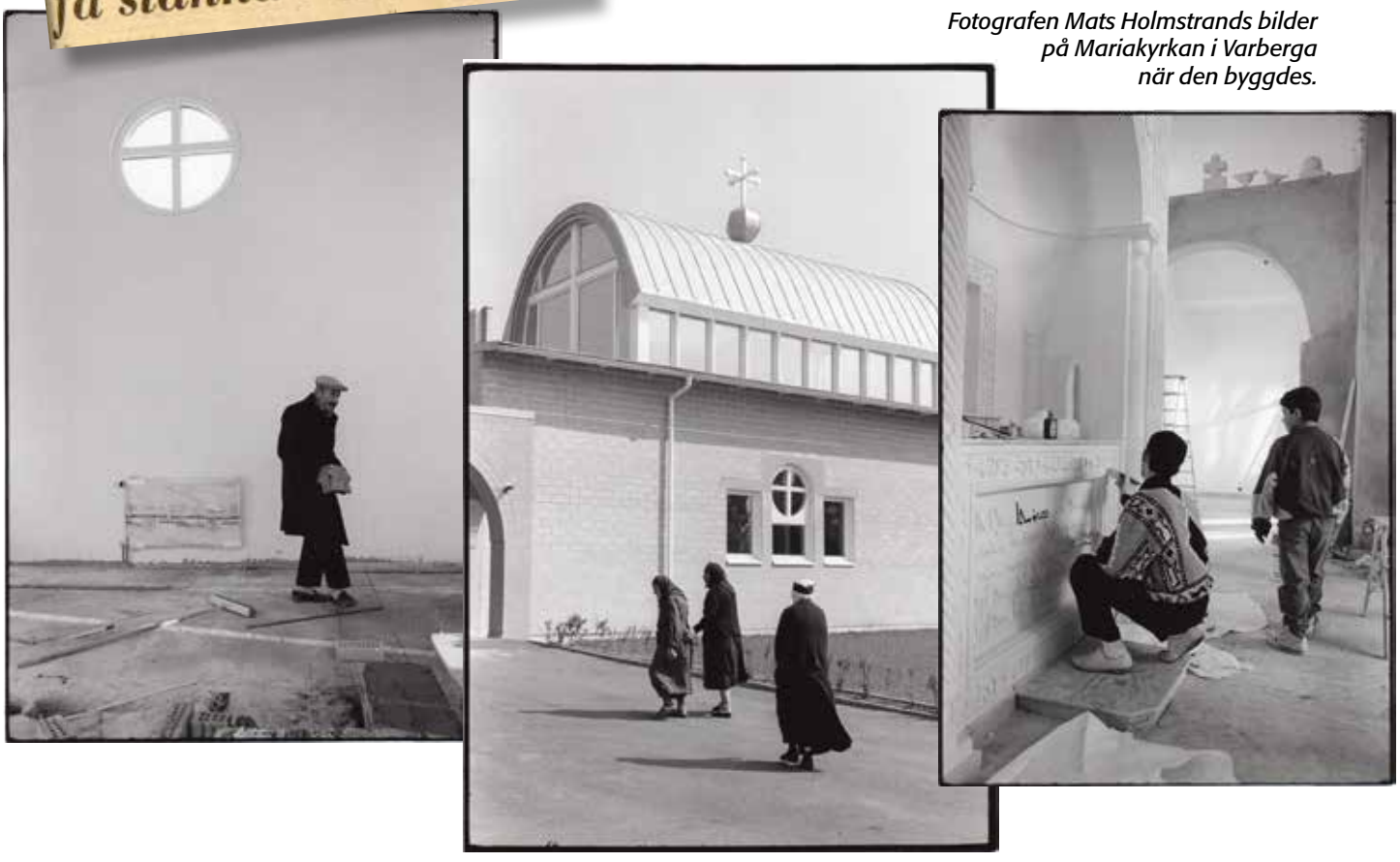

FOTON: MATS HOLMSTRAND

nu även representerade på ledande positioner såväl inom politiken som i näringslivet.

Flera syrianer från Örebro har även blivit rikskändisar, några av dessa är filmskaparen Josef Fares, TV-profilen Stephan Wilson och fotbollsspelaren Jimmy Durmaz som är uttagen till sommarens fotbolls-EM i Frankrike.

Örebro Syrianska IF

Det finns flera syrianska fotbollsklubbar i Sverige men det var i Örebro som det första syrianska fotbollslaget startade 1977, några månader före sin broderförening i Södertälje. Under de första åren spelade Örebro Syrianska IF i korpserien. Men 1986 tog man sig för första gången upp i seriespelets division 6. Men på grund av orutin och dålig planering blev det bara en säsong i serien. Tre år senare gjordes ett nytt försök och laget klarade denna gång att hålla sig kvar både på det sportsliga och det organisatoriska planet.

Under de följande åren på 1990-talet pendlade man mellan division 6 och division 4. Från millennieskiftet klättrade man sakta men säkert uppåt i seriesystemet. År 2006 lyckades man för första gången ta sig upp i division tre och målet var nu att ta sig upp ytterligare en division. Efter flera försök, där man varit nära, lyckades man till säsongen 2015 att ta sig upp i division 2 och som nykomlingar slutade man på en femte plats.

Mesopotamiska biblioteket

År 2001 startade ett projekt som syftade till att samla kunskaper kring syrianernas historia. Iskender de Basso, ordförande i Mesopotamiska biblioteks- och arkivföreningen, tillsammans med Hanna Altunkaynak och Metin Damar jobbade med att samla in material. Året efter kunde man hålla en högtidlig invigning med egna lokaler i Stadsbiblioteket.

Samlingen som består av böcker, tidskrifter, dokument, fotografier och AV-material har kunnat skapas tack vare gåvor och depositioner. Biblioteket fungerar som arkiv och forskningscenter och är öppet för studenter, forskare och allmänhet.

Syrianska kulturcentret

Redan 1992 lämnade man in ansökningar för att få bygga en samlingslokal som kunde disponeras av syrianska föreningen. Men det dröjde fram till februari 2003 innan bygget kom igång och på sommaren samma år stod det Syrianska kulturcentret klart, bara ett stenkast från Mariakyrkan i Varberga.

FOTO: HÅKAN HENRIKSSON

Minnesmonument

Den 29 maj 2015 invigdes ett minnesmonument till minne av folkmordet 1915 på armenier, assyrier, syrianer, kaldéer och pontiska greker i det osmanska riket. Minnesmärket är placerat i Vallåkraparken mellan Mariakyrkan och Syrianska Kulturcentret i Varberga. Det var det första officiella minnesmärket i Sverige.

Den syrisk-ortodoxa kyrkans patriark Ignatius Aphrem II hade rest till Örebro från Libanon för att vara med vid invigningen av monumentet.

Folkmordet som av syrianerna kallas Shato D´Seyfo – Svärdets år, är en av anledningarna till att syrianerna idag finns utspridda över hela världen. Man uppskattar att ca 350 000–500 000 syrianer föll offer i folkmordet. De flesta dog under åren 1915–1916, men förföljelserna och morden fortsatte ända till 1923.

Hanna Altunkaynak & Andreas Jeppsson

Den 29 maj 2015 invigdes ett minnesmonument till minne av folkmordet 1915. För att vara med vid invigningen av monumentet hade den syrisk-ortodoxa kyrkans patriark Ignatius Aphrem II rest till Örebro från Libanon. Med vid ceremonin var också Armeniens ambassadör Artak Apitonian, landshövding Maria Larsson och kommunfullmäktiges ordförande i Örebro Agneta Blom. Omkring 1500 örebroare och tillresta hade samlats för att vara med om avtäckandet av den minnessten i granit med texten "Vi glömmer aldrig!" på fyra olika språk.

FOTON: HÅKAN HENRIKSSON

Succé för ArkivCentrums **Litteraturhistoriska kurs**

Förra hösten så lanserade ArkivCentrum tillsammans med Örebro läns- och stadsbiblioteks vänner och Lokalhistoriska sällskapet en kurs i litteraturhistoria.

Långt innan amälningstiden gått ut var kursen fulltecknad och det var nära att vi kunde ha fyllt platserna två gånger om. Men tyvärr fanns det inte möjlighet att köra den dubbelt.

Men de som lyckades få en plats var väldigt nöjda med kursen som avslutades nu i våras med uppsatsredovisningar för de av deltagarna som hade valt att skriva en uppsats med anknytning till länets litteraturhistoria.

Kursen avslutades med en bussresa i södra länet med Clas Thor som litterär reseguide. Det blev stopp vid Werner von Heidenstams födelsehus i Olshammar och vid hans sista hem vid Övralid där det blev guidade visningar.

Med anledning av den stora responsen från den gångna kursens deltagare och det stora intresse som fanns inför kursen i höstas gör det att vi kommer att anordna en ny kurs med start i höst. Så är du intresserad av att gå kursen i höst kan du höra av dig till ArkivCentrum. Anmälningsuppgifter ser du i annonsen nedan.

Litteraturhistorisk kurs
om författarskap i Örebro län

För andra gången erbjuder ArkivCentrum tillsammans med Örebro läns- och stadsbiblioteks vänner och Lokalhistoriska sällskapet en kurs i Litteraturhistoria med start till hösten.

Kursen kommer att ta upp författare och författarskap från Örebro län. Bland annat kommer kända namn som Olaus och Laurentius Petri, Lars Wivallius, Hjalmar Bergman och Jeremias i Tröstlösa att tas upp. Olika teman kommer också att belysas såsom till exempel naturlitteratur, barnlitteratur och spänningslitteratur.

Föreläsare är författare, journalister och akademiker som av intresse och genom sin yrkesutövning specialiserat sig på olika aspekter av litteratur, författare och författarskap från länet.

Den kommer att gå kvällstid varannan måndag.

Information om kursstart och sista anmälningsdag kommer att utannonseras vid senare tillfälle.

Anmälan görs till:
ArkivCentrum Örebro län
Yvonne Bergman
Nikolaigatan 3
702 10 Örebro

Tel: 019-611 29 00
yvonne.bergman@arkivcentrum.se

Som utgångspunkt för kursen används Astrid Lindéns och Clas Thors bok "Författarna och staden. Örebro – 750 år i litteraturen".

Vilhelm Renhult och Örebros skofabriker

FOTO UR A P HALLQVISTS ARKIV

A P Hallqvists kontors- och lagerbyggnad på Klostergatan ritades av Vilhelm Renhult.

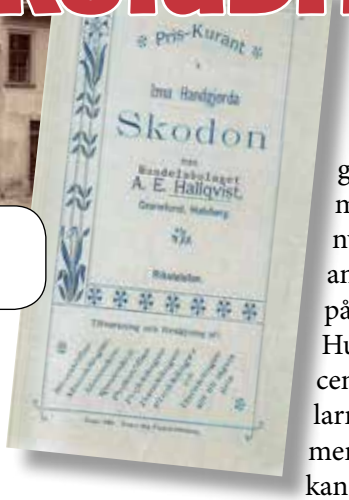

Arkitekten Vilhelm Renhult var verksam i Örebro under åren 1905–1938. Han ritade under dessa dryga 30 år en stor mängd bostadshus. Men han är kanske främst känd för att ha ritat Trefaldighetskyrkan i Örebro, en byggnad som ofta hamnar högt upp på listan när man ska utse stadens vackraste hus.

Under en period som sträcker sig från cirka 1911–1918 fanns även fabriks- och industribyggnader på Renhults repertoar. En av dessa byggnader ligger på Klostergatan 3 i Örebro. Beställare av huset var Aktiebolaget A P Hallqvist som flyttade in sin verksamhet där år 1915.

Läder och skodon

A P Hallqvists historia börjar 1874 då Anders Erik Hallqvist startade en handelsrörelse Viby socken. En del av handelsrörelsen omfattade läder och skodon och år 1901 beslutar Hallqvist att öppna en filial i Örebro som enbart skall syssla med denna alltmer växande gren av verksamheten. Föreståndare för filialen blir Anders Eriks son Axel Paul. Sex år senare övertar sonen denna del av verksamheten helt och bildar ett eget aktiebolag som får namnet A P Hallqvist.

Marks skofabrik

Försäljningen av skor och läder expanderas ytterligare år 1912 då man förvärvar aktiemajoriteten i Marks skofabrik och får ensamrätt att lansera bolagets skor. Rörelsen går nu så bra att man flyttar in i nya och specialanpassade lokaler på Klostergatan. Huset ligger i de centralare delarna av Örebro men man lägger kanske inte märke till det så mycket då det ligger lite i skymundan, bakom Örebro Teater. Det ligger jämsides med det ståtliga gamla Sparbankshuset där Nerikes Allehanda huserade fram till för något år sedan och som numera blivit hotell. Huset på Klostergatan är, i skrivande stund, under ombyggnad och skall inkorporeras i hotellet. Ett av våningsplanen fungerade som

Denna sko är tillverkad vid Marks skofabrik 1898.

huvudkontor för Aktiebolaget A P Hallqvist medan de övriga våningsplanen var lagerutrymmen för skor. I källarvåningen förvarades råhudar i väntan på att bli omsydda till skor.

Flytt till Fredsgatan

Skofabriken Mark flyttade 1917 från sin ursprungliga plats på Markgatan till Fredsgatan inte långt från Hallqvists huvudkontor. Den nya fabriksbyggnaden, som låg där SCB idag har sina lokaler, var även den ritad av Renhult. Han låg dessutom bakom angränsande fabriksbyggnader som låg i hörnet Fredsgatan-Östra Bangatan. I dessa lokaler huserade Skofabriks AB Kronan, Östra Bangatan 36, och AB Oskar Hallberg, Östra Bangatan 38. Hörnhuset var nog främst känt för att den stora Mäster Master-gubben stod där på taket under många år som en symbol för Örebro som skostad, väl synlig för de som passerade genom staden med tåg.

FOTO UR SÄLLSKAPET GAMLA ÖREBROS ARKIV

Till vänster syns Marks skofabrik på Fredsgatan som revs på 1970-talet och nedan Skofabriken Oscarias byggnad som numera är gymnasieskola. Båda dessa fabriksbyggnader är ritade av Vilhelm Renhult.

Oscariafabriken

Renhults kanske mest kända och mest hyllade fabriksbyggnad är annars skofabriken Oscaria vid den södra infarten av centrala Örebro. Byggnaden är uppförd 1914 då Oscaria flyttade sin verksamhet från Sundbyberg till Örebro. Tillbyggnader av fabriken har skett vid ett par tillfällen men då inte med Renhult som arkitekt. Idag huserar bland annat Virginska gymnasiet i de gamla fabrikslokalerna.

Andreas Jeppsson

FOTO: SAMUEL LINDSKOG. ÖREBRO LÄNS MUSEUM

Arkivcentrum Arboga

Efter sommaren är det dags att inviga ArkivCentrums och Arkiv Västmanlands nya gemensamma depå i Arboga. Arbetet med att flytta över arkivmaterial och fixa till inredningen pågår för fullt.

Materialet som finns i ArkivCentrums depå i Fjugesta och en mindre del av det material som finns i Örebro kommer att flyttas till fastigheten Gösen i Arboga. Den har tidigare varit Försvarsmaktens centralförråd.

Lokalen är på många sätt en idealisk arkivdepå som även medger möjligheter till annan verksamhet såsom digitalisering, kurser och utbildningar.

Depåns namn kommer att vara Arkivcentrum Arboga. Region Örebro län, Västmanlands landsting och Kulturrådet har generöst bidragit med medel för vidare utredning angående gemensam verksamhet i Arboga som ska vara till gagn för båda länen och för ArkivCentrums och Arkiv Västmanlands medlemmar.

Torsdagen den 29 september blir det stor invigning. Västmanlands och Örebro läns landshövdingar inviger den nya depån.

Tillfällig arbetsplats

Dags att packa upp

Leverans levereras

Kontorsmöblerna kommer

Kontorsmöbler på plats

Material på plats

FOTON: HÅKAN HENRIKSSON, ANDREAS JEPPSSON, YVONNE BERGMAN

Cup-glass
från Mejeriföreningen i Örebro!

Örebro-ortens Mejeriförening u p a startade i mitten av april 1955 tillverkning av glass i sina nybyggda lokaler i Centralmejeriet på norr i Örebro.

Man hade inköpt maskinutrustning och råvaror samt anställt personal. Redan första säsongen 1955 blev Cup-glassen mycket populär bland konsumenterna. Detta enligt mejeriföreningens årsberättelse för 1955.

Det nämns också att man, i syfte att få en effektiv och samtidigt rationell distribution för Cup-glassen som skulle täcka ett större område utanför Örebro län, hade skrivit på ett samarbetsavtal med AB Hakon Swenson i Västerås. Avtalet gick ut på att man via sina fryslager och specialinredda frysbilar kunde leverera glass till detaljisterna i samband med övriga djupfrysta artiklar. Glassen distribuerades från mejeriföreningens fryslager i Centralmejeriet till de olika butikerna i huvudsak med egna och lejda frysbilar, i vilka temperaturen var ca –25° C.

Tillverkningen av Cup-glass, tillsammans med de övriga mejeriägda glassföretagen Arla Glass (Göteborg), Freja Glass (Gävle), Nordan Glass (Luleå) och Solglass (Karlstad), såldes 1963 till Glace-Bolaget (som senare bytte namn till GB-Glace).

Som kuriosa kan nämnas att företaget Triumf Glass som i år firar 70-års jubileum grundades 1946 i Göteborg av örebroaren Arne Müntzing. Han hade redan i Örebro som 14-årig skolpojke börjat vispa ihop glass hemma i mammas kök.

Carl Magnus Lindgren

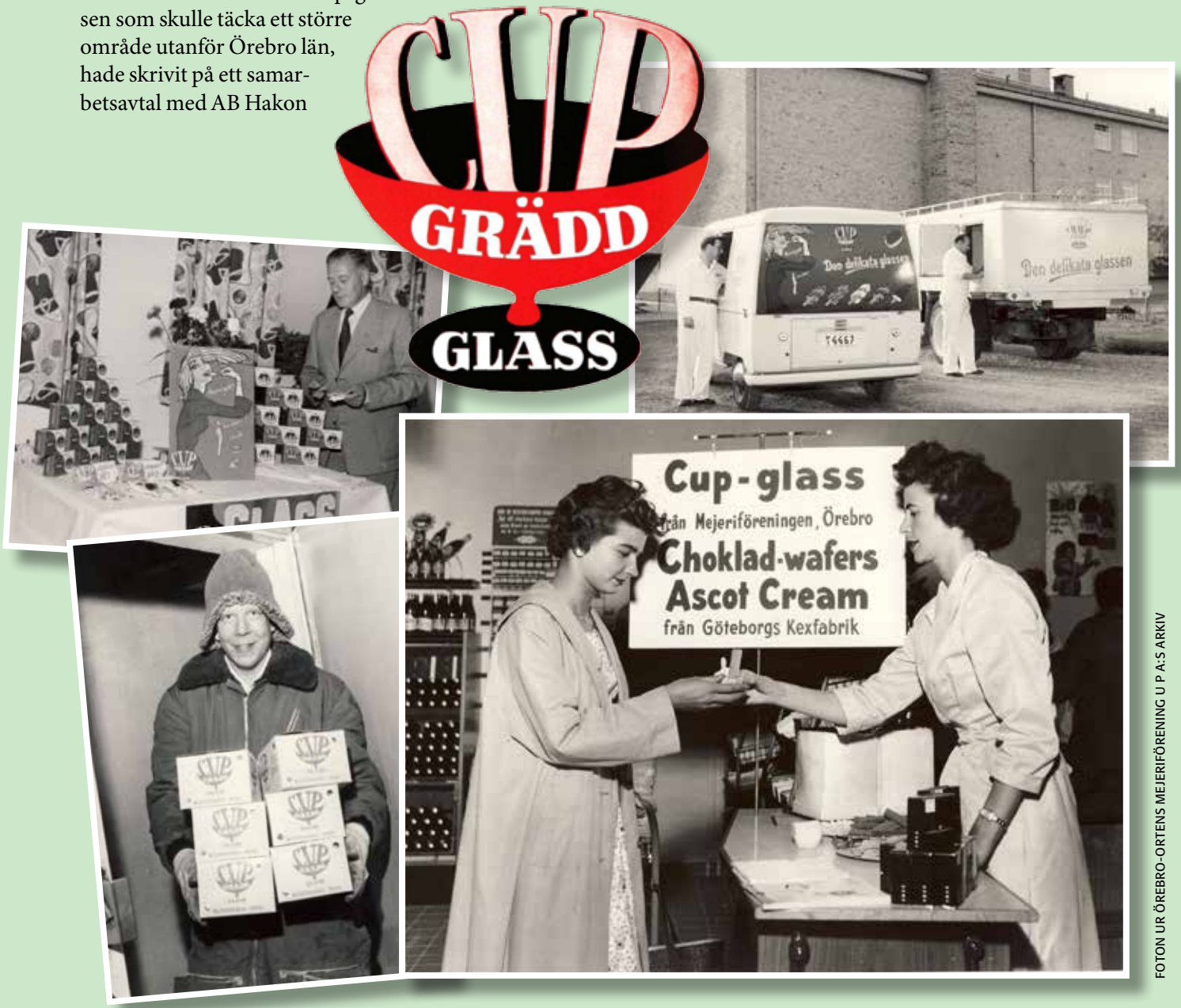

FOTON UR ÖREBRO-ORTENS MEJERIFÖRENING U P A:S ARKIV